

NAJČEŠĆE GRAMATIČKE KONSTRUKCIJE ZA IZRICANJE VREMENSKIH ODNOSA U JEDNOSTAVNIM REČENICAMA U RUSKOM JEZIKU

Igor Živković *

Filozofski fakultet, Zagreb

Članak govori o sredstvima i načinima iskazivanja vremenskih odnosa u ruskom jeziku, uspoređujući ih s vremenskim konstrukcijama u hrvatskom jeziku. Najprije se razmatraju besprijedložne i prijedložne vremenske konstrukcije u jednostavnim rečenicama kao što su izricanje sati i minuta, datuma, dana, doba dana, tjedana, godišnjih doba i drugi jednostavniji izrazi i sintagme, a zatim odnos vremena i radnje (početak, završetak, trajanje), istovremenost, ponavljanje, približnost i drugi odnosi vremena i radnje.

Ključne riječi: vremenska konstrukcija, vremenski odnos, vrijeme / radnja, istovremenost radnji, radnja koja se ponavlja.

Vremenska konstrukcija u nekom jeziku podrazumijeva izražavanje odnosa vremena i radnje u rečenici, što se najčešće u jednostavnoj rečenici sintaktički iskazuje priložnom oznakom vremena. Tako se može izreći vrijeme po satu, datum, trajanje radnje, predviđanje, planiranje, početak ili završetak neke radnje, ponavljanje radnje u vremenu ili istovremenost dviju radnji.

U složenim se rečenicama pitanjem vremena bave zavisne složene rečenice i njihov je glavni zadatak odrediti odnos radnji u vremenu, tj. da li se radnje u glavnoj i zavisnoj rečenici odvijaju istovremeno ili jedna radnja prethodi drugoj.

Vremenski se odnosi mogu ponekad izreći bez prijedloga, kao u rečenici: *Radim dva sata.*, a ponekad nam je potreban prijedlog, kao u rečenicama: *Doći ću za dva sata.; Doći ću u dva sata.; Doći ću do dva sata. ili Doći ću poslije dva sata..*

Besprijedložne konstrukcije za izricanje vremena u rečenici u ruskom jeziku vrlo se često podudaraju s načinom izražavanja vremena u hrvatskom, pa ih nije teško naučiti, ali s prijedložnim konstrukcijama za izražavanje vremena nije uvijek lako. U ovom radu usporedit ćemo izražavanje vremena u jednostavnim rečenicama u ruskom i hrvatskom jeziku.

1. SATI I MINUTE

Već za obično jednostavno pitanje *Koliko je sati?* ruski nudi dvije mogućnosti: *Который*

час? i *Сколько времени?*. I u hrvatskom i u ruskom postoji razlika kako odgovoriti na to pitanje – «službeno» i razgovornim jezikom: *Sada je trinaest sati.* – *Сейчас тринадцать часов.* Takav iskaz srest ćemo gotovo isključivo u medijima. Na ulici će nam ljudi na to pitanje odgovoriti: *Jedan (sat) – Час (дня).* U razgovornom jeziku za izricanje sati koriste se samo brojevi do dvanaest. Budući da nas zanimaju razlike, usporedimo sljedeće konstrukcije: *Sada je petnaest (četvrt) do pet – Сейчас без пятнадцати (без четверти) пять* ili *Sada je deset do šest – Сейчас без десяти шесть.* Način izricanja vremena je isti, razlika je jedino u uporabi prijedloga. U hrvatskom smo upotrijebili prijedlog *do*, a u ruskom prijedlog *bez (без)* s genitivom. Naravno, postoji još jedna bitna razlika, a to je deklinacija glavnog broja, koja se u ruskom dosljedno provodi. U rečenicama *Sada je dva i deset – Сейчас десять минут третьего* i *Sada je tri i petnaest (četvrt) – Сейчас пятнадцать минут (четверть) четвертого* razlika je još veća. Očituje se u načinu gledanja na sat. Dok se u hrvatskom navršenom satu pribrojavaju minute, u ruske minute počinju odbrojivati idući sat.

2. DATUMI

Počnimo s pitanjem *Koji je danas datum? – Какое сегодня число?* U ovoj konstrukciji ruski jezik traži izraz *broj (число)*. Međutim, trebamo li u nekom dokumentu popuniti rubriku datum rođenja, vjenčanja, smrti i slično, neće biti upotrijebljen izraz *число*, nego *дата (datum)*.

Rečenica *Danas je 1.12.2004. godine.* na ruskom glasi *Сегодня первое декабря две тысячи четвертого года.* Dakle, dan se izražava u srednjem rodu, a ne u muškom kao u hrvatskome. Napišemo li datum na ruski način, izgledat će ovako: *Сегодня 1-ое декабря 2004 года.* Nakon dana stavit ćemo nastavak za redni broj u srednjem rodu, mjesec ćemo napisati riječju u genitivu, a nakon godine nećemo staviti točku.

Pitanje može glasiti i *Kada je (to) bilo? – Когда (это) было? ili Kojeg datuma? – Какого числа?* Odgovorit ćemo kao i u hrvatskome, stavljajući dan u genitiv. Na pitanje *U kojem mjesecu? – В каком месяце?*, ponovno ćemo odgovoriti kao i u hrvatskome – lokativom. Radi li se o godini, situacija se mijenja. Na hrvatskom pitamo *Koje godine?*, a na ruskom *В каком году?* Dakle, na hrvatskom pitamo i adekvatno tomu odgovaramo genitivom, a na ruskom lokativnom konstrukcijom.

3. DANI I DOBA DANA, GODIŠNJA DOBA

Upotrebljavamo li nazive dana kao odgovor na pitanje kada se nešto događa, princip izražavanja je u oba jezika isti: *u ponedjeljak – в понедельник.* Radi se o akuzativnoj konstrukciji s prijedlogom *u (в)*. Ako se radi o dobu dana, npr. nešto se moglo dogoditi *ujutro, danju (po danu), navečer ili noću (po noći)*, hrvatski jezik ovdje rabi nekoliko oblika: *ujutro* i *navečer* su prilozni nastali spajanjem prijedloga i imenice u akuzativu, dok su *danju* i *noću* adverbizirane imenice, pri čemu je instrumental imenice *dan*, analogijom prema instrumentalu imenice *noć* deformiran u *danju*, a od imenice *noć* ostao je njezin instrumental

nepromijenjen. Ruski jezik koristi upravo ovaj potonji oblik: *утром, днем, вечером, ночью*. Na analognu situaciju nailazimo i kod izricanja godišnjih doba. Hrvatski izrazi (*u, po*) *zimi, u proljeće, (u, po) ljetu ili ljeti, u jesen ili ujesen* na ruskom će biti adverbizirane imenice u instrumentalu *зимой, весной, летом, осенью*.

4. TJEDNI

Hrvatski jezik kod izražavanja vremena u tjednima koristi akuzativnu konstrukciju bez prijedloga, dok ruski koristi lokativnu konstrukciju s prijedlogom *на (на)*.

Napisat ću pismo ovaj tjedan. – Я напишу письмо на этой неделе.

5. TRENUTAK, SEKUNDA, MINUTA / VRIJEME, DOBA / SMJENA / PERIOD, EPOHA, ERA

Kada u odgovoru na pitanje *Kada? – Когда?* koristimo gore navedene izraze u hrvatskome, rabimo različite gramatičke konstrukcije (uglavnom lokativne i ponekad akuzativne – uz riječi vrijeme, doba, tren), dok se u ruskom uvijek koristi ista konstrukcija: akuzativ s prijedlogom *в (у)*:

U trenutku se smračilo. – В один момент (миг) стемнело.

U sekundi (minuti) je nestao. – В одну секунду (минуту) он исчез.

U naše vrijeme (doba) bilo je drugačije. – В наше время было по-другому.

To se dogodilo u prvoj smjeni. – Это случилось в первую смену.

Teško se živjelo u periodu (epohi, eri) hladnog rata. – Трудно было жить в период (эпоху, эру) холодной войны.

6. POČETAK RADNJE, ZAVRŠETAK RADNJE ILI POČETAK I KRAJ RADNJE

Od kada ili *otkada (с каких пор)* i/ili *do kada* ili *dokada (до каких пор)* su osnovna pitanja koja nas ovdje zanimaju.

Govorimo li o početku radnje, u hrvatskom ćemo upotrijebiti prijedlog *od* + genitiv, dok se u ruskom koristi prijedlog *с (с)* i također genitiv.

Čekam te od dva sata, od prvog lipnja, od jeseni, od 2000. godine. – Я жду тебя с двух часов, с первого июня, с осени, с двухтысячного года.

Radi li se o završetku radnje, podudarati će se ruska i hrvatska konstrukcija *do (до)* + genitiv. Ipak, postoji i odstupanje. Naime, ako se završetak radnje izriče datumom ili nekim njegovim dijelom, može se upotrijebiti prijedlog *po (по)* + akuzativ.

Čekat ću te do dva sata, do prvog lipnja, do jeseni, do 2000. godine. – Я буду ждать тебя до двух часов, до первого июня (по первое июня), до осени, до двухтысячного года (по двухтысячный год).

Isti je princip i u konstrukcijama *od – do*. U ruskom dominiraju oblici *с – до* i *с – по*, ali

ipak katkad nailazimo i na izraz *от – до*: *от зари до зари (od jutra do sutra)*, *от рассвета до заката (od izlaska do zalaska sunca)*.

7. IZRICANJE VREMENA RADNJE NAKON PROLASKA ODREĐENOG VREMENSKOG PERIODA

U hrvatskom se za izricanje takvog vremena radnje upotrebljavaju konstrukcije *kroz što, za što, nakon čega* ili *poslije čega*, kao i *po isteku čega*, dok se u ruskom koriste konstrukcije: *через что, спустя что, после чего* i *по прошествии чего*. Prve dvije ruske konstrukcije traže akuzativ, a druge dvije genitiv. Posljednja je konstrukcija dosta rijetka i neobična, jer se u njoj prijedlog *по (но)* koristi s lokativom (*по прошествии, по истечении*), a u ruskom jeziku se taj prijedlog dominantno koristi s dativom. Ipak, najčešće se koriste konstrukcije *через что* i *после чего*.

Кроз три дана (за три дана, након три дана, послје три дана) било јој је боље. – Через три дня (спустя три дня) она почувствовала себя лучше.

Valja upozoriti da u ruskom konstrukcija s *после* nakon vremenske oznake traži još dopunu; na primjer: *poslije dva sata odmora, rada, hoda* i slično.

Након (послије) два дана трагања нашли смо језеро. – После двух дней поисков мы нашли озеро.

8. IZRICANJE VREMENA UNUTAR KOJEG SE ODVIJA RADNJA

Ovdje se radi o količini vremena koje je potrebno za obavljanje neke radnje. U ruskom i u hrvatskom radi se najčešće o istoj konstrukciji *за (за)* + akuzativ, ili konstrukciji pomoću prijedloga *у (в)*. Međutim, nakon prijedloga *у (в)* hrvatski traži lokativ, a ruski akuzativ.

Он је то направио за један сат. – Он это сделал за один час.

Он је то направио у секунди. – Он это сделал в секунду.

9. IZRICANJE VREMENSKE GRANICE KRAJA RADNJE

Ove vremenske konstrukcije za razliku od prethodnih ne naglašavaju trajanje radnje, nego njezin kraj. U ruskom se, kao i u hrvatskom, koristi prijedlog *на (на)* i akuzativ, međutim, hrvatski jezik ponekad dopušta uporabu akuzativa bez prijedloga.

Отпутовао је на три године. – Он уехал на три года.

Закаснио је пола сата. – Он опоздал на полчаса.

10. IZRICANJE PLANIRANJA BUDUĆE RADNJE

Kod planiranja radnje i u ruskom i u hrvatskom jeziku koriste se prijedložne konstrukcije, ali s različitom uporabom prijedloga. U hrvatskome ćemo upotrijebiti *за* + akuzativ, a u ruskom *на (на)* + akuzativ.

Dogovorio sam susret za dva (sata). – Я назначил встречу на два часа.
Купujem karte za petak. – Я покупаю билеты на пятницу.

11. IZRICANJE VREMENA KOJE PRETHODI RADNJI ILI DOGAĐAJU

U ruskom i hrvatskom jeziku koriste se prijedlozi *do*, *prije* (*до*) + genitiv, *pred* (*перед*) + instrumental, *uoči* (*накануне*) + genitiv i *pred* (*под*) + akuzativ. Posljednje dvije konstrukcije nisu osobito česte. Evo primjera njihove uporabe:

Obitelj se skupila uoči praznika. – Семья собралась накануне праздника.

On se vratio pred jutro. – Он вернулся под утро.

Prve dvije konstrukcije (*do*, *prije* (*до*) + genitiv i *pred* (*перед*) + instrumental) koriste se mnogo češće, ali treba naglasiti nijansu razlike među njima. Prva konstrukcija znači «općenito prije», a druga «neposredno prije».

Prije ispita je bio miran. – До экзамена он был спокойным.

Pred ispit se počeo živcirati. – Перед экзаменом он стал нервничать.

12. IZRICANJE VREMENA KOJE RAZDVAJA DVIJE RADNJE ILI NJIHOVE VRŠITELJE

Ovdje se radi o 3 oblika vremenskih izraza koji odgovaraju na pitanja:

a) *koliko vremena prije čega* (за сколько времени до чего) ili *koliko vremena poslije čega* (через сколько времени после чего). Evo primjera:

On je došao pet minuta prije zvona. – Он пришел за пять минут до звонка.

On je došao pet minuta poslije zvona. – Он пришел через пять минут после звонка.

U ovim se rečenicama uspoređuje vremenski odnos dviju različitih radnji (dolazak i zvonjava). Prva konstrukcija (dolazak prije zvona) na hrvatskom ima model: vremenska mjera + prijedlog *prije* + genitiv, a ruska: prijedlog *za* + vremenska mjera + prijedlog *до* + genitiv. Druga konstrukcija (dolazak poslije zvona) na hrvatskom ima model: vremenska mjera + prijedlog *poslije* + genitiv, a ruska: prijedlog *через* + vremenska mjera + prijedlog *после* + genitiv.

b) *Koliko vremena prije koga/čega* (на сколько раньше кого/чего), *koliko vremena poslije koga/čega* (на сколько позднее/позже кого/чего). Na primjer:

On je došao pet minuta prije/poslije mene (nego ja). ili On je došao pet minuta ranije/kasnije od mene (nego ja). – Он пришел на пять минут раньше/позднее/позже меня (чем я). ili Он пришел пятью минутами раньше/позднее/позже меня (чем я).

Uspoređuje se vremenski odnos dviju radnji ili dvaju vršitelja iste radnje (dolazak) i vidimo da se može izreći na 2 osnovna načina. Na hrvatskom su to sljedeći modeli: 1. vremenska mjera + prijedlog *prije* (*poslije*) + genitiv (ili veznik *nego* + nominativ) i 2. vremenska mjera + komparativ *ranije* (*kasnije*) + [prijedlog *od* + genitiv ili veznik *nego* + nominativ]. Na ruskom se koriste sljedeći modeli: 1. prijedlog *на* + vremenska mjera u akuzativu + komparativ *раньше* (*позднее*, *позже*) + [genitiv ili veznik *чем* (*nego*) +

nominativ] i 2. vremenska mjera u instrumentalu + komparativ *раньше (позднее, позже)* + [genitiv ili veznik *чем (него)* + nominativ]. U oba jezika uobičajeniji su modeli koji su navedeni kao prvi.

c) *Pred koliko vremena (сколько времени тому назад)*. Ova konstrukcija definira vrijeme koje je prošlo od početka radnje. Kao primjer uzmimo rečenicu *Он се родио пред (прије) десет година. – Он родио се десет лет (тому) назад*. U hrvatskom koristimo prijedlog *pred* + akuzativ ili *prije* + akuzativ ili genitiv, a u ruskom akuzativ + priloga *назад*. Uporaba riječi *тому* je fakultativna.

13. IZRICANJE RADNJE KOJA SE PONAVLJA U VREMENU

Ove vremenske konstrukcije odgovaraju na pitanja *Kada? (Когда?)*, tj. *Koliko često? (Как часто?)* i iskazuju se na nekoliko načina:

a) upotrebom zamjenice *svaki (каждый)* uz vremensku odrednicu. Čitava sintagma bit će u oba jezika u akuzativu: *svaki dan (каждый день), svaki tjedan (каждую неделю), svaku godinu (каждый год)*. Ipak, ovdje također postoje iznimke. Hrvatski izrazi *svaki tren, svaka epoha, svaki period, svaka era* u nominativu ili lokativu, izricat će se u ruskom u akuzativu s prijedlogom *и (в)*: *в каждый момент, в каждую эпоху, в каждый период, в каждую эру*. S druge strane, hrvatski jezik tolerira genitiv nekih konstrukcija koje se u ruskom pojavljuju obvezno u akuzativnom obliku (*svake godine, svaku godinu kao каждый год*);

b) izrazi kao *svako jutro, svaki ponedjeljak, svaku večer* ili *svaku noć* mogu se na ruskom izreći pomoću prijedloga *по (но)* i imenice u dativu množine (*по утрам, по понедельникам, по вечерам, по ночам*);

c) instrumental množine nekih imenica u oba jezika naglašava dugotrajnost vremena: *satima, tjednima, godinama (часами, неделями, годами)*;

d) ruski jezik više koristi priloge tipa *svakodnevno (ежедневно)* i mnogo su češći nego u hrvatskom (*ежеминутно – svake minute, ежемесячно – svaki mjesec, ежегодно – svake godine...*);

e) napokon, u oba jezika se koriste izrazi tipa *jednom dnevno (раз в день), dvaput tjedno (два раза в неделю)*... Dok su to u hrvatskom adverbni izrazi, u ruskom su to kombinirani izrazi s prijedlogom *и (в)* i vremenskom odrednicom u akuzativu.

14. IZRICANJE ISTOVREMENOSTI RADNJE

Ove vremenske konstrukcije odgovaraju na pitanja *kada, u koje vrijeme, za vrijeme* ili *tijekom čega (когда, в какое время, в течение чего)* i iskazuju se na nekoliko načina:

a) model *za vrijeme, tijekom čega* (posla, sata, studija), svojstven hrvatskomu jeziku u ruskom će se oblikovati prema modelu prijedlog *и (в)* + vremenska odrednica u lokativu ili akuzativu + genitiv (*во время* ili *в течение работы, в ходе урока, в процессе обучения*);

b) *u isto vrijeme = istovremeno (в то же /самое/ время = одновременно)* je izraz koji se gramatički podudara u oba jezika;

c) u hrvatskim izrazima sastavljenima po modelu prijedlog **po** + dativ, kao što su na primjer: *po snijegu* (kada je snijeg) = *в снег*; *po oluji* (kada je oluja) = *в грозу*; *po lijepom vremenu* (za lijepa vremena, kada je lijepo vrijeme) = *в хорошую погоду*; u ruskom jeziku koristi se prijedlog **u** (*в*) + akuzativ. Ove konstrukcije prilično su rijetke u hrvatskom jeziku i umjesto njih se češće koriste zavisne vremenske rečenice.

d) Hrvatska genitivna konstrukcija *za vrijeme* ili *kod čega* može se ponekad zamijeniti i lokativnom konstrukcijom s prijedlogom *pri*, a ta je u ruskom jeziku učestalija, kao na primjer u izrazima: *za vrijeme Petra Prvog* = *при Петре Первом*, *kod gorenja* = *при горении*;

e) hrvatske konstrukcije *za čim*, *uz što* ili *u čemu*, koje zapravo znače u koje vrijeme ili za vrijeme čega i odgovaraju na pitanje *kada* (*когда*), pojavljuju se u ruskom kao oblik *za* (*за*) + instrumental: *za ručkom* = *за обедом*; *uz čaj* = *за чаем*; *u razgovoru* = *за беседой*.

15. IZRICANJE PRIBLIŽNOG VREMENA

Približno određivanje vremena može se u ruskom izraziti uporabom sintagmi s prijedlozima *oko* (*около*) + genitiv (*около трех / око три*); *približno*, *otprilike* (*приблизительно, примерно*) + *u* (*в*) + akuzativ ili lokativ (*в шесть часов / у šest sati, в мае / у свибнју*); *poslije* (*после*) + genitiv (*после двух часов / poslije dva*), *između* + genitiv kao *među* + instrumental (*između dva i tri / между двумя и тремя часами*) i *do* + genitiv kao *к* + dativ (*do dva / к двум часам*).

Ipak, ruski jezik ima jednu specifičnost u izražavanju približnog vremena, a to je inverzija. Rečenica *Doći će u šest sati*, bit će na ruskom iste strukture – *Я приду в шесть часов*. Međutim, rečenica *Doći će oko šest sati*, može se izreći na ruskom na dva načina – doslovnim prijevodom (*Я приду около шести часов*) i inverznim poretком riječi, stavljanjem posljednje riječi vremenske odrednice na početak vremenske konstrukcije, tj. stavljanjem riječi *sati* ispred *u šest*, pa će rečenica glasiti: *Я приду часов в шесть*. Inverzija se koristi za izricanje približnosti u vremenskim odrednicama kao što su godine, minute, sati ili datumi.

On se rodio oko 1900. godine. – *Он родился году в тысяча девятисотом.*

On će se vratiti za otprilike 10 minuta. – *Он вернется минут через десять. Он долazi oko 20. 12.* – *Он приезжает числа двадцатого.*

Kod datuma se umjesto inverzije dan–mjesec pojavljuje inverzija datum–dan (число).

ZAKLJUČAK

Na kraju možemo reći da se mnoge vremenske konstrukcije u ruskom i hrvatskom jeziku podudaraju, ali isto tako postoji čitav niz razlika u uporabi prijedloga i padeža, u poretку riječi, deklinaciji glavnih brojeva, koja je specifična za ruski jezik, i drugim gramatičkim obilježjima, koja čine vremenske izraze posebnima u svakom jeziku. Sredstva i načini izražavanja vremenskih odnosa nisu ovime ni u kom slučaju u potpunosti predstavljeni. Bavili smo se samo najčešćim gramatičkim konstrukcijama za izricanje vremenskih odnosa

u sintagmama koje se koriste u jednostavnim rečenicama. Poseban problem predstavljaju složene rečenice, poslovice, izreke i frazeologizmi, koji prelaze okvire ovog rada.

LITERATURA

- Хавронина, С.А., Казнышкина, И.В. (2004). *Всему свое время (Средства и способы выражения времени в русском языке)*. Москва: Русский язык.
- Ожегов, С.И. (под ред. Н. Ю. Шведовой) (1982). *Словарь русского языка*. Москва: Русский язык.
- АН СССР – Институт русского языка (отв. редактор Н. Ю. Шведова) (1970). *Грамматика современного русского литературного языка*. Москва: Наука.
- АН СССР – Институт русского языка (гл. ред. А.П.Евгеньева) (1981–84). *Словарь русского языка в четырех томах*. Москва: Русский язык.
- Пулькина И.М., Захава-Некрасова Е.Б. (1968). *Учебник русского языка для студентов-иностранцев*. Москва: Высшая школа.

Резюме

Статья говорит о средствах и способах выражения временных отношений в русском и хорватском языках, сравнивая временные конструкции в двух языках. Сначала рассматриваются временные конструкции без предлогов и с предлогами в простых предложениях, как, например, способ выражения часового времени, дат, дней, времени суток, недель, времени года и других более простых выражений и словосочетаний, а потом отношения времени и действия (начало, конец, продолжительность действия), одновременность, повторяемость, приблизительность и другие отношения времени и действия.

Ключевые слова: временная конструкция, временное отношение, время / действие, одновременность действий, повторяющееся действие

Summary

The article deals with the means and ways of expressing time correlations in the Russian language, comparing them with the time constructions in the Croatian language. Primarily, it discusses time constructions with and without prepositions in simple sentences, such as expressing hours and minutes, dates, days, time of the day, weeks, seasons and other simple expressions and phrases. Then it deals with correlations of time and the sequence of events (beginning, ending, duration), simultaneity, repetition, approximation and other relations between time and actions.

Key words: time construction, time correlation, time / action, simultaneity of actions, repetitive actions

